

Обставини справи

Справа стосувалася прослуховування та запису телефонних розмов, стороною яких випадково став заявник, у рамках кримінального розслідування, яке безпосередньо його не стосувалося, а також зберігання та використання отриманих матеріалів та передбачуваної відсутності правового захисту у цьому відношенні.

16 червня 2006 року тодішній Спеціальний суд (нині Спеціалізований кримінальний суд – «СКС») видав ордер на прослуховування телефонних дзвінків в межах кримінального розслідування («розслідування 2006 року») за підозрою в корупції у Фонді державного майна, приватизаційному агентстві Словаччини («NPF»).

Ордер був виконаний відповідними поліцейськими силами та передбачав прослуховування, запис та дослівну транскрипцію телефонних розмов, а також створення аналітичних записок («матеріал перехоплення»). Це включало розмови між заявником, який на той час був вищою посадовою особою NPF, а також головою правління акціонерного товариства, в якому NPF володів акціями, та головою виконавчого комітету NPF.

Наявна інформація свідчить про те, що заявник не був об'єктом ордера, та що його виконання вплинуло на нього лише тому, що він контактував з особою, яка була об'єктом ордера. Сам заявник не мав безпосереднього відношення до розслідування 2006 року.

Після припинення у 2007 році вказаного розслідування без пред'явлення звинувачень матеріали перехоплення були збережені поліцією. Пізніше вони були включені до матеріалів справи окремого розслідування, розпочатого в 2012 році, яке стосувалося широкого кола питань, пов'язаних з діяльністю NPF на підставі матеріалів, що раніше були розміщені в Інтернеті, та які, як стверджувалося, були результатом операції секретної служби, відомої під кодовою назвою «Gorilla» («розслідування Gorilla»). Розслідування Gorilla безпосередньо не стосувалося заявника.

В подальшому, 7 березня 2016 року на підставі інформації, отриманої в ході розслідування Gorilla, було подано заяву про початок нового розслідування за підозрою у нецільовому використанні активів за контрактом, укладеним у 2006 році між вищезгаданою компанією та іншою компанією, причому заявник був названий одним з основних підозрюваних. Частина матеріалу перехоплення була включена до файлу.

У відповідь на скарги заявника про використання матеріалу перехоплення у справі проти нього, він неодноразово був поінформований, що вони є частиною справи лише тому, що були долучені до заяви про порушення кримінальної справи та не можуть бути використані як докази у розслідуванні щодо заявника

(повідомлення Міністерства внутрішніх справ від 30 січня 2017 року та від слідчого від 6 лютого 2017 року, рішення державної прокуратури від 13 квітня 2017 року).

Окрім вищезазначеного, заявник просив, щоб частина матеріалів справи з розслідування Gorilla, що стосується ордера та його виконання, була додана до матеріалів розслідування за його участю. Однак його прохання було відхилено у вищезгаданому листі від 30 січня 2017 року.

Заявник звертався за доступом до справи СКС щодо ордера. У листі від 1 лютого 2017 року СКС повідомив його, що з огляду на стадію провадження та його процесуальний статус, доступ не може бути наданий. Заявник також домагався доступу до матеріалів справи, що стосуються розслідування Gorilla, однак його клопотання було відхилено у вищезгаданому листі слідчого від 6 лютого 2017 року.

Заявник також звернувся до Верховного суду з проханням розглянути можливість здійснення останнім своїх повноважень щодо ордера відповідно до статті 362f Кримінального процесуального кодексу («КПК»). Це положення дозволяє Верховному суду за заявою особи, на яку поширюється ордер на прослуховування телефонних розмов, та за умови дотримання подальших умов, переглянути законність ордера. У листі від 23 березня 2017 року Верховний суд відхилив клопотання, вказавши, що воно «явно виходить за [застосовні, чинні] рамки». Як пояснення, він зазначив, що ордер був виданий у зв'язку з іншим провадженням, і що заявник не відповідав вимогам статті 115 § 9 КПК для реалізації Верховним судом своїх повноважень відповідно до статті 362f.

10 жовтня 2018 року Конституційний суд визнав неприйнятною скаргу заявника, направлену до СКС та відповідних органів, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ, в якій він скаржився на ордер від 16 червня 2006 року, його виконання та використання матеріалу, отриманого на цій підставі, та стверджував про порушення своїх прав, серед іншого, відповідно до статей 6 та 8 Конвенції та положень Конституції, які ним кореспондують.

Конституційний суд зазначив, що кримінальне провадження проти заявника триває і, відповідно, він може оскаржити будь-які докази, використані проти нього в цьому провадженні. Більше того, заявник мав можливість домагатися захисту своїх прав у цивільних судах. За таких обставин його конституційна скарга була передчасною.

Після смерті заявника кримінальне провадження щодо нього було припинено 22 серпня 2022 року, а заяву до ЄСПЛ підтримав його син.

Оцінка Суду

Розглядаючи скаргу заявника, ЄСПЛ нагадав, що телефонні розмови охоплюються поняттями «приватне життя» та «листування» у значенні статті 8 Конвенції; їх моніторинг становить втручання у здійснення прав за статтею 8 Конвенції; і таке втручання виправдане умовами пункту 2 статті 8 Конвенції лише якщо воно «згідно із законом» переслідує одну або кілька законних цілей, зазначених у пункті 2, і є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення

цих цілей (див., серед багатьох інших, рішення у справі *Dragojević v. Croatia*) (пункт 41 рішення)

У даній справі ЄСПЛ визнав, що телефонні розмови заявника, про які йдеться, підпадають під сферу його права на повагу до приватного життя та листування, і що запис, збереження та утримування матеріалів перехоплення є втручанням у це право (пункт 42 рішення).

Стосовно вимоги про те, щоб таке втручання було «згідно із законом» відповідно до пункту 2 статті 8 Конвенції, ЄСПЛ підкреслив, що цей вираз в цілому вимагає, по-перше, щоб оскаржуваний захід мав певну правову основу у національному законодавстві; він також стосується якості відповідного закону, вимагаючи, щоб він був сумісним з верховенством права та доступним для зацікавленої особи, яка, крім того, повинна мати можливість передбачити його наслідки для себе. У зв'язку з цим було визнано, що там, де повноваження виконавчої влади здійснюються таємно, очевидними є ризики свавілля. Таким чином, національне законодавство повинно бути достатньо чітким у своїх умовах, щоб дати фізичним особам адекватне уявлення про підстави та умови, за яких органи державної влади уповноважені вдаватися до будь-яких таких заходів.

Крім того, Суд визнав, що, оскільки на практиці реалізація заходів таємного стеження за комунікаціями не є відкритою для контролю зацікавленими особами або громадськістю в цілому, якби правовий розсуд, наданий виконавчій владі або судді, виражався у вигляді необмеженої влади, то це суперечило б принципу верховенства права. Отже, закон повинен вказувати межі будь-якого такого дискреційного повноваження, наданого компетентним органам, та спосіб його здійснення з достатньою чіткістю, щоб надати особі адекватний захист від свавільного втручання (пункт 43 рішення).

Суд зазначив, що у цій справі заявник не зміг сам отримати доступ до відповідного ордеру, що повинно було обмежити його можливість оскарження та виконання ордеру, за наслідками якого було створено матеріал перехоплення.

Таким чином, не існувало жодної правової бази для захисту прав заявника як особи, яка випадковим чином постраждала від виконання ордеру. За відсутності такої бази, відповідно, немає незалежного органу для здійснення нагляду та забезпечення її дотримання (пункти 44–45 рішення).

Зокрема, ЄСПЛ констатував, що будь-яка можливість для заявника оскаржити ордер або будь-який аспект його виконання у кримінальному провадженні проти нього мала б стосуватися захисту його права на справедливий судовий розгляд під час розгляду справи за кримінальним обвинуваченням проти нього, яка не є предметом розгляду в цій справі, але не мала б прямого зв'язку з його правами, захищеними незалежно відповідно до статті 8 Конвенції (див. рішення у справі *Potoczka and Adamčo v. Slovakia*, № 7286/16) (пункт 46 рішення).

Так, заявнику було відмовлено в реалізації правового механізму, спеціально передбаченого статтею 362f КПК для захисту прав осіб, які постраждали від заходів з прослуховування телефонних розмов, з огляду на його статус особи, яка постраждала випадковим чином (пункт 47 рішення).

Також ЄСПЛ вказав на те, що немає жодних ознак того, що аргумент, заснований на відсутності правової бази, може бути ефективно висунутий у судах цивільної юрисдикції. У будь-якому випадку, як вже було встановлено, у заявника був відсутній ефективний засіб правового захисту у судах цивільної юрисдикції, а у Конституційному суді йому було відмовлено у засобі правового захисту (пункт 48 рішення).

Крім того, не було доведено або встановлено іншим чином, що заявник як особа, яка випадковим чином постраждала від заходів з прослуховування телефонних розмов, отримала будь-які інші гарантії щодо збереження та подальшого використання матеріалу перехоплення (пункт 49 рішення).

З огляду на викладене, ЄСПЛ виснував, що втручання у право заявника на повагу до його приватного життя та листування не супроводжувалося адекватними та ефективними гарантіями проти зловживань. Отже, це не відповідало вимозі законності для цілей пункту 2 статті 8 Конвенції. У світлі цього висновку не було необхідності визначати, чи дотримані інші вимоги вказаного положення у цій справі (пункт 50 рішення).

Відповідно, мало місце порушення статті 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 жовтня 2023 року й набуло статусу остаточного 26 січня 2024 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.